

Бригадни генерал др сци вет. мед. Радивоје Анђелковић

ВОЈНО ЗДРАВСТВО ЈЕ НАЦИОНАЛНИ РЕСУРС

За војно здравство кажу да има меку моћ, има утицај на друштво, али није у првом плану. Ковид је показао управо снагу те меке моћи – да сачува оно што је најдрагоценије. Јер, све може да се надокнади. Наиђе поплава, однесе мост – направимо нови. Догоди се земљотрес, поруши објекте – изградимо нове. Крену пожари, изгоре шуме – засадићемо нове. Када се изгуби људски живот, ту више враћања нема. Војно здравство, као и здравство у целини, чува људске животе и у њега вреди улагати јер је национални ресурс – истакао је генерал Радивоје Анђелковић, начелник Управе за војно здравство, с којим смо разговарали поводом Дана санитетске службе.

Пише Мира ШВЕДИЋ

За Дан санитетске службе Војске Србије одређен је 30. јул, дан када је 1839. за штабног доктора у Главном војном штабу постављен др Емерих Линденмајер. Од тог времена постоји и функционише санитетска служба, као активна подршка и обезбеђење војске и у најтежим ситуацијама – посебно у осам великих ратова које су водили српски народ и српска војска. Пред каквим се изазовима та служба налази после 184 године и какви су им планови за будућност, разговарали смо са начелником Управе за војно здравство бригадним генералом др сци вет. мед. Радивојем Анђелковићем.

У ПРЕТХОДНЕ ТРИ ГОДИНЕ ВОЈНО ЗДРАВСТВО ЈЕ, КАО И ЗДРАВСТВЕНИ СИСТЕМ У ЦЕЛОЈ ЗЕМЉИ, ЗБРИНУО ВЕЛИКИ БРОЈ ОБОЛЕЛИХ ОД КОВИДА 19. ГЛЕДАЈУЋИ ИЗ ДАНАШЊЕ ПЕРСПЕКТИВЕ КАКВА ИСКУСТВА НОСИТЕ?

– То је дефинитивно оставило великог трага на наше друштво, а и на цео свет. Били смо потпуно сигурни да неке ствари не могу да нам се догоде и да је питање заразних болести и масовних епидемија далеко иза нас. У савременом друштву на располагању су нам нове технологије, медицина је развијенија него икад раније. А доживели смо да једна заразна болест блокира целу планету. Схватили смо да живимо у великом глобалном селу, да нико није поштеђен тога што се у њему дешава, ма колико мислио да је различит од других или да има неке посебне потребе. То је прва импресија здравствених радника и здравствених сарадника. Позитивна импресија је ентузијазам нашег народа кад се сусрео са таквом опасношћу.

Путем различитих медија могли смо да чујемо како су неки народи били чак и у стању панике, како су падале у воду и моралне норме.

ДА ЛИ СЕ У НАШЕМ НАРОДУ ПРОБУДИЛО ПАМЋЕЊЕ ВЕЛИКИХ ЕПИДЕМИЈА КОЈЕ СУ ОДНЕЛЕ МНОГЕ ЖИВОТЕ У 20. ВЕКУ? ДА ЛИ НАМ СЕ ТАД „УРЕЗАЛО“ У ГЕНЕ КАКО СЕ БОРИТИ И ПРЕЖИВЕТИ ТЕ ПОШАСТИ?

– Преживети је запис у нашем менталном склопу и ми дефинитивно живимо на плећима наших претходника. По природи смо борци, хватамо се укоштац са проблемима и решавамо их. Импонује што су цела Србија, наша војска и Министарство одбране стали уз народ, што смо подigli здравствене капацитете и урадили одличан посао. Често се забравља да је војска највиталнији и најфлексибилнији део друштва који може довољно брзо да реагује кад год се појави проблем, а да то пацијенти не осете.

За војно здравство кажу да има меку моћ, да има утицај на друштво, али није у првом плану. Ковид је управо показао снагу те меке моћи – да сачува оно што је најдрагоценије. Јер, све може да се надокнади. Наиђе поплава, однесе мост – поставимо нови. Догоди се земљотрес, поруши објекте – изградимо нове. Крену пожари, изгоре шуме – засадићемо нове. Кад се изгуби људски живот, ту више враћања нема. Мислим да је главна порука да војно здравство, као и здравство уопште, чува људске животе и да у њега вреди улагати јер је национални ресурс.

ИМА ЛИ ИЧЕГ ДОБРОГ ШТО СУ ПРЕТХОДНЕ ЕПИДЕМИЈСКЕ ГОДИНЕ ДОНЕЛЕ?

– Током ковида били смо у разним улогама. Процењивали смо ситуацију у земљи и

са нама препознали наше вредности, видели начин на који радимо и касније се јављали на конкурсе за пријем у војну службу. Због тога сада имамо релативно добру попуњу стручног кадра, што медицинских техничара, што лекара. И не само то, долазе нам готови формирани стручњаци и траже да раде код нас јер осећају сигурност у војном здравству. То је поента. Ми можда не можемо да парирамо високим платама, али можемо могућношћу за усавршавање, уређеним системом што се тиче радног ангажовања, припадљивостима – од бенефицираног радног стажа па надаље. Ту је и могућност ангажовања у мултинационалним операцијама.

Позитивно је и то што сада имамо већи број кандидата за специјализације него што можемо да упишемо. Наши конкурси за специјализације су увек попуњени. Почели смо активно да сарађујемо са медицинским школама и ти млади људи сваке године имају прилику да обављају стручну праксу на ВМА и у војним болницама у Нишу и Новом Саду. Најбољи од њих често остају у систему војног здравства као стално запослени. Кроз професионалну праксу већ су припремљени за изазове које могу да очекују у војном здравству и на тај начин се лакше одлучују за тај корак. Велику пажњу посвећујемо сестринству

свету, предлагали смо и предузимали мере у складу са тим, ангажовали сопствене капацитете, али и руководили привременим мешовитим саставима у којима су поред припадника војске били ангажовани и цивили. И јако је битно што су људи који су радили

које је одлично организовано и, слободно можемо рећи, чини перјаницу у Републици Србији. Захваљујући разумевању носилаца функција у Министарству одбране сестрински кадар је подмлађен и обезбеђена је добра попуња. То је значајно јер свуда недос-

таје кадар, људи завршавају школу и одлазе у иностранство.

Војно здравство је и јако динамичан систем. Лекарске специјализације толико трају да се од момента кад лекари упишу специјализацију до њеног завршетка и њихове самосталности у раду већ развијају нове гране и они морају да иду у неке нове супспецијалистичке области.

Потенцијални проблем данас може да буде усложњавање процедура лечења, што често изазива неразумевање пацијената. Медицина је некада била технолошки примитивнија, а данас имамо процват појединих грана, као што су хирургија или дијагностика. Некад сте од дијагностике имали као основна средства топломер, стетоскоп, перкусиони чекић, а сада се без магнетне резонанце, ултразвучне дијагностике, скенера не може завршити преглед пацијента. То значи повећање броја стручног кадра са специфичним знањима. Самим тим то доводи до сталног усавршавања система војног здравства и отварања нових радних места.

У мисији

Уједињених нација у Централноафричкој Републици MINUSCA имамо лаку пољску болницу нивоа 2+, једну од ретких болница на европском нивоу која је самоодржива.

Од седамдесетак припадника, педесетак су медицински радници. Припадници војног здравства дају свој допринос и у другим мисијама. Успели смо да у земљи удаљеној 5.000 km успешно лечимо и пружамо услуге опште болнице. Самоодрживост ове болнице подиже спољнополитички капацитет наше земље као кредибилног, значајног партнера у међународним мисијама.

можемо да их збринемо редовним мерама здравствене заштите. Појава ковида изазвала је логистичку лавину, јер су потребе за лечењем биле вишеструко веће него капацитети здравства. То је решено отварањем привремених болница и изградњом нових објеката. Садашњи капацитети војног здравства задовољавају потребе војних осигураника. Према препорукама Министарства здравља све болнице секундарног и терцијарног нивоа могу да организују одељења која ће збрињавати оболеле од ковида. Тако смо организовани и ми у војном здравству.

Суштински, са ковидом се дешава оно што је Светска здравствена организација и прогнозира. Од нечега што је била ударна болест и „бич божји”, добили смо нешто што се спорадично јавља и не представља проблем. Ковид 19 ће у перспективи бити у статусу сезонског грипа, а можда и неког лакшег обољења.

ДА ЛИ ИМА ПОСПЕДИЦА НА ОБЈЕКТИМА КОЈИ НИСУ ДУГО КОРИШЋЕНИ, КАО ШТО ЈЕ БИО ВМЦ „КАРАБУРМА”?

– Напротив. Из данашње перспективе, епидемија ковида 19 означила је и велика улагања у војно здравство. Требало је убрзано сагледати потребе, закључити шта нам је неопходно и шта треба да се занови. Убрзано је и обнављање инфраструктуре, посебно на ВМЦ „Карабурма”. Током ковида уложена су значајна средства у њено одржавање. Зграда је сада враћена својој примарној функцији, али свакако у новијем руху. Такође, имамо и

ШТА СЕ ДЕШАВА СА ПРИВРЕМЕНОМ КОВИД БОЛНИЦОМ НА КАРАБУРМИ?

– Она је као и све остале привремене ковид болнице формирана и расформирана на основу одлука Кризног штаба. Радила је од марта 2020. до октобра 2022. године и враћена је својој ранијој намени. То не значи да ми и даље не лечимо ковид пацијенте, јер то обољење не може да се укине декретом. Само је број пацијената толико опао да

Међународна војна сарадња је мотор развоја. Имамо контакте са свим респектабилним војскама света.

Размењујемо кадар и искуства, они долазе код нас на курсеве или обуке и ми одлазимо у иностранство. Спремамо се да следеће године преузмемо улогу водеће нације у Балканским војномедицинским снагама. Та регионална иницијатива основана је како би земље Балкана помагале једне другима у случају елементарних непогода.

изграђен објекат К2, који је проширио капацитете ВМЦ „Карабурма”. Јако смо захвални америчкој страни на донацији скенера, која је у правом смислу донација за грађане Србије. То је најсавременији скенер којим су током ковида прегледани и цивилни и војни осигураници. Као здравствена установа ВМЦ „Карабурма” је веома перспективна и ми ћемо у наредном периоду наставити улагање средстава у њу.

ВОЈНОМЕДИЦИНСКА АКАДЕМИЈА ЧИНИ ОГРОМАН ДЕО ВОЈНОГ ЗДРАВСТВА И ПРЕТПОСТАВЉАМО ДА ЋЕ СЕ ИПАК НАЈВИШЕ УПАГАТИ У ЊУ, АЛИ ШТА ЈЕ СА ОСТАЛИМ ВОЈНИМ БОЛНИЦАМА – У НИШУ И НОВОМ САДУ И ЦЕНТРОМ ВОЈНОМЕДИЦИНСКИХ УСТАНОВА „БЕОГРАД”?

– Логично је да је ВМА као највећа и једина установа терцијарног нивоа здравствене заштите предвиђена за врхунску медицину и у њу ће бити највећа улагања. Али слободно можемо рећи и да ће пропорционално обавезама, бројном стању, задацима које извршавају, све војноздравствене установе равномерно добијати и средства и опрему. Прошле године је ВМА добила нову ангиосалу и апарат за зрачење крви, у нишкој војној болници обновљена је радиолошка дијагностика набавком савременог 128-слајсног скенера. И не само то, простор у којем је скенер инсталиран комплетно је грађевински реновиран. За војну болницу у Новом Саду набављена је медицинска опрема – монитори, инфузомати, неинвазивни вентилатори, концентратори кисеоника и др. Актуелни пројекат реконструкције фасаде и

зграде на Петроварадину укључује и нашу војну болницу.

Улагање у друге војноздравствене установе које су задужене за секундарну и примарну здравствену заштиту одвија се као и до сада, према потребама и задацима – систематски прегледи, Пројекат 5.000, редовни специјалистички прегледи осигураника Фонда за СОВО... У току је и набавка санитарских возила и обнова санитарских комплета.

НА ЧЕМУ ЋЕ У НАРЕДНОМ ПЕРИОДУ БИТИ АКЦЕНТАТ У ВОЈНОМ ЗДРАВСТВУ?

– Предвиђамо два правца који суштински иду ка истом циљу. Један је развој способности војног здравства које су потребне за извршавање задатака Министарства одбране и Војске Србије, а други подизање нивоа услуга здравствене заштите војних осигураника и пружање услуга цивилним осигураницима. Што се тиче првопоменутог, ми се уклапамо у планове МО и ВС за подизање операционих и функционалних способности Министарства одбране и мислим да то врло успешно радимо. Када је реч о другом сегменту – лечењу војних и цивилних осигураника који долазе код нас, у потпуности пратимо добру праксу и инструкције Министарства здравља, које је као ресорно министарство задужено да води рачуна о здрављу целе нације. Наравно да ВМА као врхунска установа терцијарног нивоа у односу на остале војноздравствене установе даје већи допринос у овом другом сегменту.

Посебно морам да истакнем ревитализацију трансплантационог програма, који никад није био угашен у ВМА. Био је мање присутан из објективних и субјективних разлога, али сад имамо велику подршку пре свега ресорног министарства, које је препознало значај тог програма. Морамо да захвалимо и Министарству здравља, које је такође препознало могућности и способности наших лекара и сада имамо нову платформу на којој ћемо развијати трансплантациони програм на ВМА, а самим тим допринећемо развоју трансплантационог програма у Републици Србији.

Јако је битно да трансплантациони програм ВМА није ограничен само на солидне органе, пре свега трансплантације јетре и бубрега. Ту су и трансплантације матичних ћелија и ткива.

СА БАЛКАНСКОГ КОНГРЕСА ВОЈНЕ МЕДИЦИНЕ

Представник војног здравства на претходном балканском конгресу војне медицине, одржаном у Бугарској, био је начелник ВМА пуковник проф. др Мирослав Вукосављевић. Једна од првих тема шефова делегација и њихових сарадника била је посвећена управо ковиду, где су се могла чути разна искуства – од тога да у једној земљи преко шест месеци уопште нису веровали да корона постоји, до искуства земље домаћина у којој су представници војног здравства били инкорпорирани у владина тела и именовани за главне стручне координаторе. Начелник ВМА изнео је наша искуства у превенцији, организацији ковид и нековид установа и збрињавању једних и других пацијената. Остали су били задивљени податком да је у току две године код нас обављено 886.000 прегледа повређених и оболелих, дијагностиковано, збринато бар једним прегледом, а добрим делом и хоспитализовано.

Можемо рећи да је један од битних разлога што људи раде у Министарству одбране и Војсци Србије висок ниво здравствене заштите. Војни осигураници због ризика службе и посла којим се баве ипак имају шири обухват права и могућности за лечење у односу на све остале у Републици.

Много пажње посвећујемо менталном здрављу јер у овом турбулентном времену и због свега што се дешавало, ментално здравље постаје све актуелније.

Идеја која је настала из времена ковида и приче о менталном здрављу је питање скрининга, односно брзе детекције здравствених проблема наших осигураника. Ми ћемо у наредном периоду радити на унапређењу мониторинга, пре свега хроничних и акутних незаразних болести у складу са могућностима, али и са тековинама савремене медицине. Нажалост, сведоци смо све већег броја онколошких пацијената, а рана детекција проблема је кључна за лечење. Идеја ВМА и свих војноздравствених установа је да се кроз систематске прегледе, кроз тријажу током пријема у службу, кроз разне акције скрининга, што већи број лица прегледа како бисмо имали што више информација и предузели корективне мере у циљу очувања здравља. Мислим да је то додатни квалитет који ће војним осигураницима дати још већу сигурност у наш систем.

Јако нам је важан даљи развој процеса дигитализације информација које у свом раду генерише војно здравство. Нажалост, у овом моменту наши корисници не могу да сагледају колико смо напредовали, јер је то базичан, дубок процес који захтева много енергије, средстава и знања, али ће једном, када буде завршен, поред онога што имају цивилни осигураници кроз дигитализован здравствени систем, омогућити још неке погодности које развијамо као војно здравство и као део система одбране.

КАДА ЈЕ У ПИТАЊУ КАДАР, У СВИМ ВОЈНОЗДРАВСТВЕНИМ УСТАНОВАМА ПОСТОЈИ ВЕЛИКА ПОТРЕБА ЗА МПАДИМ ВОЈНИМ ЛЕКАРИМА СПЕЦИЈАЛИСТИМА. КАКО ИХ ПРАВИЧНО РАСПОРЕДИТИ?

– Сви који заврше Медицински факултет ВМА Универзитета одбране морају да прођу групну службу да би постали војни лекари и распоређују се на почетне дужности у Војсци Србије. Кад дођу на специјализацију на ВМА и заврше је, више не постоји могућност да се врате у примарну здравствену заштиту, јер тамо нема формацијских места за специјалисте. Једина установа Војске у коју могу да дођу након специјализација је Ваздухопловномедицински институт. Када заврше специјализацију, сви официри санитетске службе постављају се на формацијска места сходно потребама, у односу на упражњена формацијска места. Најчешће је прилив младих лекара исти као и природни одлив официра којима служба престаје по сили закона са правом на коришћење старосне пензије.

Наравно да млади специјалисти каријеру често желе да наставе на ВМА, али да би ту дошли, сумирају се сви резултати које су до тада постигли. Узимају се у обзир резултати са школовања, трупне службе, приликом селекције за специјалистичко усавршавање, као и испуњеност прописаних психолошких и здравствених критеријума. Након завршетка специјализација такође добијају оцену, а на основу тих оцена и претходно наведених резултата упућују се на службу у ВМА, ЦВМУ или у војне болнице. Поред тога, током професионалне каријере прати се рад сваког специјалисте и према резултатима у лечењу пацијената даље се усмерава њихово напредовање у служби.

ДА ЛИ СЕ ДАНАС ВИШЕ УЛАЖЕ У ЉУДЕ У ВОЈНОМ ЗДРАВСТВУ И У ЊИХОВО ЗНАЊЕ?

Министарство одбране започело је стипендирање студената и ученика средњих школа. У школској 2023/2024. години планирано је стипендирање 40 медицинских техничара општег смера на трећој и четвртој години средње школе, као и 10 ученика треће године средње медицинске школе у трогодишњем трајању за образовни профил здравствени неговатељ.

– Одувек је војни санитет улагао у кадар. То је можда једна од највећих тековина коју смо наследили од наших претходника. Данас то реализујемо кроз разне облике школовања и усавршавања. Што се тиче школовања у току 2023. планирано је упућивање официра и војних службеника на специјализације како на Медицински факултет ВМА, тако и на Медицински факултет Универзитета у Београду. Слично је и са ужим специјализацијама.

Курсеви и семинари који се одвијају на ВМА, у Центру санитетске службе и Центру ветеринарске службе, за које је носилац планирања Управа за војно здравство, а који се реализују Планом школовања и усавршавања кадра МО и ВС, дали су резултате у претходним годинама. Они се планирају како за санитетски, тако и за кадар ветеринарске и интендантске службе.

ПОРЕД њих имамо и немедицински кадар, инжењере и техничаре разних профила који су неопходни за одржавање војноздравствених установа, а који недостају. Како ћете решавати њихов мањак?

– Проблем недостатка немедицинског кадра је актуелан и јако тежак за све, па и за Управу за војно здравство. Кад год причамо о војном здравству, мислимо на медицински кадар, али цео тај систем треба логистички подржавати. Имамо сложене техничке системе у правом смислу речи, као што је ВМА,

која троши струју као омањи град, а о њима треба непрекидно бринути. Замислите несатанак струје у болници која зависи од врхунских уређаја који сви од реда траже стабилан напон и стално електрично напајање. Били бисмо потпуно немоћни да није других система – генератора струје који се аутоматски пале у тим случајевима. А све то мора стално да се одржава и да буде спремно у сваком моменту. Имамо велики проблем што се тиче и средње и високе стручне спреме – инжењера и техничара. Наравно, решавамо их уз подршку Генералштаба и Управе за логистику Ј-4, али сматрамо и да има простора за унапређење.

Захваљујемо се и министарствима енергетике и европских интеграција за подршку око уређења ВМА у области енергетске ефикасности. То је веома значајно за објекат који је у функцији од осамдесетих година. Произведени су нови материјали, нови стандарди када је реч о енергетској ефикасности, што ће удахнути нови живот објекту.

КАКВИ СУ ПЛАНОВИ ЗА БУДУЋИ РАД ВОЈНОГ ЗДРАВСТВА?

– У време брзог развоја технологија у свету битно је ефикасно спајање човека и технологије. Кључно је да улажемо у знање људи који раде у нашем систему и да им за рад обезбедимо најсавременију медицинску опрему. На тај начин ће војно здравство држати корак са светом, а то је најбитније за крајње кориснике.

У СВЕТУ СЕ НАЈАВЉУЈУ НОВЕ ЕПИДЕМИЈЕ, СПРЕМА ЛИ СЕ ВОЈНО ЗДРАВСТВО И ЗА ТАКВЕ СЦЕНЕРИЈЕ?

– Учествовао сам на једном међународном скупу са руководиоцима војноздравствених служби и чуо једно занимљиво размишљање, а то је да се без обзира на припреме, протоколе, одлуке које доносимо, никада нећемо припремити за баш сваку могућу опасност. Поента је да све што радимо за будућност треба да буде довољно прилагодљиво различитим ситуацијама у којима се можемо наћи. Не морамо да знамо шта ће бити тај изазов. Можда се за неколико месеци, година или столећа опет јави вирус који ће направити пометњу као вирус короне. Наше је да стално радимо и да се усавршавамо, да имамо процедуре, обучене људе и флексибилан систем захваљујући којем ћемо, шта год да се догоди, моћи брзо да реагујемо. ▀

